

Tavaszi

Tudósítás egy bácskai faluból

Petkovics Kálmán

Télről tavaszra sok minden megváltozott. Nemcsak a fű sarjadt ki az árokparton, nemcsak a fák lombosodtak meg az út mentén, a házak előtt és az udvarokban, nemcsak az iskolaudvar lett hangosabb az órákötzi szünetekben, de az emberek is megváltoztak. Sietősebben mozognak az utcán, a kocsmá elöl és a kocsmából eltűntek a tétlenkedők, a határ pedig egészen felélenkült a munkától. Dologidő van. Most látszik csak, hogy milyen szorgos és dolgos emberek lakják a falut! Minden mozgásban van. Az élet minden pórusa kinyílt, mint a Sáros utca végén az alacsony kerítéskapuk, hogy a tyúkok, libák, kacsák és az udvar minden szárnyas lakója kísértálhaszon az út mentére kukacot, férget keressen, fűvet csipegetni, vagy kapirgálni a szövetkezet földjén, ahol egy héttel azelőtt vetették el a tavaszi árpát. A Köves utcán is végigáradt a tavasz. A mohás harangláb körül zöldell a domboldal, a kövesúton felszikkadt a sár, és előtűntek a tavalyi hepehupák, méltat-

lankodnak a motoros vándorok, de ki törődik velük! Dologidő van. Az embereknek nincs ráérő idejük. Pedig... ha őszinték akarunk lenni... volna miről beszélni.

Alig egy hónapja akasztotta fel magát az öreg Mályvás Balázs. Nagyon egyedül maradt gazdája halála után, és illőnek vélte követni őt az árnyékvilágba. A falu megdőbönt egy pillanatra, bár korántsem volt akkora az érdeklődés és kíváncsiság, mint Remete Mata Gábor halálakor, de az erőszakos elmúlás közelsége, a végzet tudata napokon át táplálta a lehangoltságot. Húsz esztendővel ezelőtt jegyezték fel Keresztsarkon az utolsó öngyilkosságát. Egy Szivel Eszter nevezetű tizenhét éves lány zsírszódát ivott, és az udvar hátsó részében, a szalmakazal mellett kiszenvedett. Csak azt tudták róla, hogy Alsóréten szolgált egy nagygazdánál, aki néhány nappal a halála előtt felmondott neki, hazaküldte. Később a hivatalos vizsgálat megállapította, hogy a lány gyereket várt, de nem lett követ-

kezménye a dolognak. Hamar elfelejtették... Igaz, akkor háborús világ volt, gyakrabban vendégeskedett a gyász... De a nagy kérdés, a titokzatos kérdés ott feszült a koponyákban: miért tette? mi volt az oka? Ezt kérdezték Mályvás Balázs esetében is. Vén-ségére bolondult meg... Hiszen nem feledkeztek meg róla. Az itteni népbizottsági kirendeltség indítványára a községi népbizottság népjóléti tanácsa is tárgyalt az öregről. Eldöntötték, hogy aggok otthonában viszik. A döntést írásban közölték vele. A félkezü harangozó, Dömötör Szilveszter kézbesítette és olvasta föl az írást, és ha hinni lehet a harangozónak, Mályvás Balázs figyelmesen végighallgatta a hivatalos papírt, és csak igen-igen tétovázva mondta, hogy azért mégse akar szegényházba kerülni... Ott maradt a tanyán. Március végén azonban a földműves szövetkezet munkásokat küldött a szállás elpusztítására. Azok is találkoztak vele, mondták neki, hogy Balázs bátyám, hát itt most már csak egy-két napig maradhat, mert lebontjuk a feje fölül a fedelet... A szövetkezetből aznap szintén telefonáltak a községbe, hogy intézkedjenek, de Mályvás Balázs ezt már nem várta be. Este, napszállta után elindult a félig lerombolt szállásról gyalogosan, Alsórért felé... Két kilométernyire jutott el. Körülbelül azon a helyen, ahol a valamikori Mata birtok mezsgyéje volt, kiválasztott egy öreg eperfát, és jobblétre szenderült gazdája szolgálatába ajánlotta lelkét. A nyomozók megtalálták zsebében a hivatalos írást és egy régi, szinehagyott kincstári kulacsot, amiben állítólag pálinka volt...

Volt egy másik esemény is, amely méltán számíthat a közvélemény érdeklődésére. Április elején, váratlanul két személygépkocsi állt meg a földműves szövetkezet épülete előtt. Nem sokkal később Pogány Asztalos megjelent a kocsmában, és azt mondta: „Úgy látszik, beföllegzett a mi igazgatócskánknak, mert kijöttek az elvtársak.” Az utolsó szót erősen kihangsúlyozta. Megropogtatta és megismételte. „Az elvtársak...” Valami lesz... nyilvánvalóan lesz valami, ha már kijöttek. Benda János kiadta neki a szokásos fröccsöt, majd cigarettára gyújtott és a kocsmajátó üvegén át ő is az autókát figyelte. „A lány miatt?” — kérdezte néhány másodperc múlva. „No!” — mondta Pogány Asztalos magabiztosan.

A lányra nyilván önök is emlékeznek. Varga Jucikának hívják, alsóréti ille-

tőségű, tisztviselő, titkári minőségben teljesített szolgálatot a földműves szövetkezetben, egészen a titkári, illetve a titkárnői munkahely megszűntetéséig. Körtös Sándor utódja, az új szövetkezeti igazgató pályázat útján került Keresztsarokra, és hamar összebarátkozott Jucikával. A fiatalok között létrejött gyöngéd kapcsolat tartósnak mutatkozott. Az igazgató rendszeresen ájtárt Alsórétre. Az itteni szokások szerint bemutatkozott a lány szüleinek. Egyesek megjósolták a közeli házasságot. Már miért ne jósolták volna meg? Hiszen az ilyesmiből rendszerint házasság szokott keletkezni... Hacsak valami közbe nem jön... Hát közbejött. Meglepetésszerűen, váratlanul. Kitűnt ugyanis, hogy Nagy Sándor szövetkezeti igazgató nős. Az előbbi munkahelyét felesége miatt hagyta el. Az asszony egy februári napon megjelent a keresztsarki szövetkezetben, és közölte a titkárnővel, hogy a férjével akar beszélni. Jucika először nem értette mit akar az idegen nő, de hamar magához tért. Arca kipirult, zavaros érzések kavargtak benne. De nem vesztette el önralmát. Bebocsátotta az asszonyt, és mielőtt a párnázott ajtó becsukódott volna, még sikerült elkapnia egy igen hangos mondatot: „Te újévkor már a gyerekedet se kívántad látni!...” Gyereke... gyereke is van — mondta Jucika megtántorodva —, szörnnyű... szörnnyű... szörnnyű... Sirva fakadt. Másnap igen határozottan állt hivatali fölöttése elé. „Ami volt, volt... de ezentúl köztünk mindennek vége!”

És hogy elhatározásának komolyságát még jobban alátámassza, megrkérte a tőle egy évvel fiatalabb segédkönyvelőt, Márkus Gézát, hogy kísérje el hazafelé egy darabon, mert fél egyedül járni az úton. A fiatalember kapva kapott az alkalmon. Nemcsak egy darabon, hanem egészen hazáig elkísérte. Késő este visszafelé bandukolva, találkozott az igazgatóval. „Idehallgass — mondta neki az igazgató —, ha állásban akarsz maradni, akkor ne üsd olyasmibe az orrodát, ami nem tartozik rád!” A tapasztalatlan fiatalember megjéjdt. Az igazgató előtt hebegett, ígért fűt-fát, de másnap, amikor Jucika újra megrkérte, nem tudott ellenállni a kísértésnek. Szó nélkül teljesítette a kívánságot. Az igazgató viszont ismételen figyelmeztette, hogy baj lesz. Néhány hét múlva egészen kiéleződött a helyzet. Bekövetkezett az, amifől a segédkönyvelő legjobban rettegett. Megkapta a fölmondási végzést. Hát hogy mutassa meg ő

azt az apjának, az egyébként is lobbanékony ember hírében álló Márkus Gábornak, aki a maga nyolc hold földcséjéjén csak nagy ügyvel-bajjal tudta ki-termelni a fia tanítási költségeit? Mit szól majd? Még ha az igazsággal indokolta volna a végzést... De nem az igazságot írták bele, hanem azt, hogy megszűnt a segédkönyvelői munkahely... (Ezek után várható ugyebár, hogy a lány is cserben hagyja a szerencsétlen fiatalembert, hiszen az ilyen bosszúból fakadt kalandok rendszerint így szoktak végződni... Nem így történt. Tovább biztatta, buzdította. „Ez a fölmondás teljesen szabálytalan. Menj be a szindikátba, és tegyél panaszt. Neked lesz igazad...”) Márkus Géza bement a szakszervezetbe, és panaszt tett. Pedig még tagja sem volt a szakszervezetnek. De most a pokol fenekére is elment volna... A szakszervezetből még aznap fölhívták a keresztsarki földműves szövetkezetet, és megkérdezték az igazgatótól, hogy mi az igazság. Az igazgató azt mondta, hogy semmi. A panasz alaptalan. Most mehetett volna Márkus Géza Ponciustól Pilátusig a panaszával, ha azt eset nem bonnyolódik tovább. Az igazgató rövid minősítést is adott róla. „Az illető hanyag munkaerő, és különben is alkalmatlannak bizonyult. De még így sem bocsátottuk volna el, ha nem szűnik meg a munkahely.”

Különös, feszült légkör volt a szövetkezetben. A munka nem ment. Az emberek suttogva beszéltek. Az igazgató képtelen volt nyugodtan az íróasztal mellett ülni. Állandóan ki-be járt. Csapkodta az ajtókat. Pedig ha egy kicsit több tapasztalata lett volna ezen a téren (mint némely igazgatóinknak), akkor nyugodtan aludhatott és hallgathatott volna. Legfeljebb Márkus Gézát tette volna hosszú időre félszeggé és szellemi nyomorékká az igazságtalan tett... De az igazgató nem tudott nyugodtan aludni. Nem a segédkönyvelő miatt. Saját magáért reszketett. Mi lesz, ha kitudódik?! Ha kivizsgálják... Megírják az újságokban... Hol kap ő aztán igazgatói állást?... Megannyi nyugtalanító kérdés sorakozott fel ellene. Kapkodni kezdett. Egy hét múlva újra összerendelte a munkaviszonyügyi bizottságot, és az ülésen javasolta, hogy takarékosági szempontokból a titkárnői munkahelyet is meg kell szüntetni. A bizottság — ha már takarékoságról van szó — egyhangúlag döntött. Senki sem gondolt arra, hogy az igazgatónak

nem a munkahellyel van baja, hanem azzal, aki a munkahelyet betölti.

Nagy Sándor számítása nagyon egyszerű volt. Szinte primitíven egyszerű: ha a titkárnő is elmegy, semmi nyoma sem marad a dolognak. Semmiféle vizsgálat sem derítheti ki az igazságot. Tehát mindenáron, minden nyomot eltüntetni. Szerelme teljesen lelohadt. Sőt már-már nyílt gyűlöletté fajult. Csak saját hivatali érdekei lebegtek szeme előtt. S következett, ami az ilyen esetekben általában következni szokott: a lány is panaszt emelt a szakszervezetben. A szakszervezetben általában megvan az a rossz szokás, hogy az ilyen panaszok alaposságát ott ellenőrzik, ahol nem kellene. De mikor másodsor is panasz jött ugyanaból a vállalatból, a szakszervezetben ülé elvtárs nem az igazgatót hívta fel, hanem a munkafelügyelőt. A munkafelügyelőről viszont mindenki tudja, hogy nem kedvelik az igazgatókat. Amilyen gyorsan csak tehetik, kiszállnak a helyszínrre, elkérik a felmondási végzés másolatát, megnézik a vállalati szabályzatokat, kihallgatják mindkét felet és a tanúkat, majd előveszik a törvénykönyvet, és a paragrafusok nevében kellemetlen kérdésekkel nyaggatják az embert. A mi esetünkben a munkafelügyelő másfél évtizedes tapasztalattal rendelkező tisztviselő volt. Nem lehetett vévútra teleni a figyelmét. Az ügy kivizsgálása közben ironikus megjegyzésekkel fitogtatta hatalmát, és mire a dolog minden apró részletére fény derült, az igazgató zúgó fejjel, lelkileg megroggyanva hátat fordított az íróasztalnak, és az ablakon át az utcát nézte. „Hát igazgató elvtárs — közölte a munkafelügyelő —, maga még nagyon tapasztalatlan az ilyen ügyekben, de az biztató, hogy fiatalon kezdte... Sokra viheti! Én a magam részéről igyekszem hozzájárulni a karrierjéhez, de sajnos csak annyit tehetek, amennyit a törvény enged. Feljelentem. De ne féljen, a legrosszabb esetben is csak ötezer dinárt kap. A vállalatot sokkal jobban megbüntetik...” A munkafelügyelő kéréssel lenkedett. Pláne, mikor észrevette, hogy szavai hatnak. „Azért még egy csekélységet tehetek magáért, igazgató elvtárs. Elmesélem az újságíróknak. Azok úgylis termékegység szerint dolgoznak, szegények, alig várják az ilyen információkat...” A többi már az irodajától mondta, búcsúzásképpen: „Azt hiszem, az világos, hogy mindkét fölmondás szabálytalan. Az egész ügyet legjobb lesz a szakszervezeti csoport

ülésén letárgyalni, hadd tudják meg a melósok is, miről volt szó... No, viszontlátásra, igazgató elvtárs!”

A munkafelügyelő hú maradt ígéretéhez. Az esetet valóban elmesélte az újságíróknak, a vasárnapi számban hosszú cikk jelent meg róla. Kereszt-sarkon kevésnek bizonyult az újság. Benda János kocsijában pedig nagy volt a forgalom. Hiába, neki mindenből haszna van. A következők: Nagy Sándor is panaszra ment a községbe. Elmondta, hogy a munkafelügyelő és az újságírók teljesen tönkretették a tekintélyét és az idegeit, és képtelen tovább végezni az igazgatói teendőket. De hosszabb „lelkigyakorlat” után visszavonta a lemondást, és megígérte, hogy megjavul. Hát azért jött Keresztsarokra április elején a két személygépkocsi. Az ottani konferencia következményeit röviden így lehet vázolni: az igazgató marad, hibáit kijavítja, több gondot fordít a szövetkezet gazdálkodására, Márkus Géza újra elfoglalja munkahelyét, Varga Jucikát áthelyezik a népbizottsági kirendeltségbe, s a népbizottsági kirendeltségből ide helyezik özvegy Kókai Annát, akivel valószínűleg nem lesz ilyen komplikáció, mivel meghaladta életének negyvenötödik esztendejét... A salamoni döntés után Nagy Sándor, a szövetkezet igazgatója a sajtó képviselője előtt megnyugodva kijelentette, hogy az „esetből nem kellett volna ilyen nagy ügyet csinálni...”

Valóban nem kellett volna. Hiszen annyi komoly gond, teendő van mindenfelé. Főleg tavasszal, a dologidő kezdetén. Ha volna statisztika arról, hogy mennyi erő, tetterekészség és idő megy veszendőbe az ilyen apró csellogások, szükségtelen és minden pozitív törekvést gátló bonyodalmak miatt, nyilván magunk is jobban elgondolkoznánk viselt dolgainkon, de — sajnos — ilyen statisztika nincs. Persze a tanulságot statisztika nélkül is meg lehet szívlelni, mert hiszen az idő nem áll meg csodálkozni az apró emberi gyarlóságokon, az idő következetesen halad a maga megszabott útján... A tél összezugorította a falut, magányba kényszerítette, a tavasz azonban kitérte a kapukat, megnyitotta az apró ablakokat, embert, állatot kicsalt a szabadba, a napfényre, a tágas határba, a földekre. Szekerek haladnak a keskeny dűlőutakon, négyőlesek, szekereket látni a földek végén is, mindenfelé munkálkodnak: ültetik a kukoricát, szántják a dohányföldeket, boronálják a bú-

zát, szedik a csumát... Egyzóval: minden pontosan úgy van, ahogy Biccegó Nagy Mihál mondja: „Van itt dolog dögvél, csak legyen, aki csinálja.” Ezt nem egészen úgy kell értelmezni, ahogy Biccegó Nagy Mihál mondja, mert ha csinálnák a dolgot, akkor Keresztsarkon még az ükunokák sem végeznék el. Mindig szaporodna a munka. De nem érdemes kiforgatni a dolgot, hiszen Mihál sem így gondolta. Ő így gondolta, hogy van munka bőven, hálistennek, csak legyen aki végzi... Ez pedig szinigaz. Itt van például a csumaszedés. Ezt sem lehet megtalálni a korszerű mezőgazdasági termelés szakszótárában, mégis nagyon fontos művelet, mert ha nem szednék fel a csumát, akkor a földműves szövetkezet igazgatója nem engedné az aratógépet Biccegó Nagy Mihál földjére. S itt nyomban el kell árulni, hogy Mihál azok közé a kereszt-sarkai földművesek közé tartozik, akik ebben az esztendőben a mezőgazdasági termelés korszerűsítése tekintetében megöntudatosodtak. Igen, igen, megöntudatosodott! Ép ésszel nehéz ezt felfogni, mert ha valamikor valaki ellensége volt a traktornak, műtrágyának és mindenféle gépnek, akkor Biccegó Nagy Mihál az volt. Ebben némi szerepe volt Mihál tekintélyes hangjának, amit az adó elleni küzdelemben is gyakran felhasznált, és az örökös, kigyógyíthatatlan ellenzékiiségének. Ugyanis ő az az ember, akinek soha sehol semmi sem volt jó. Rossz a pokol, a mennyország, a szövetkezet nagymázsája, Benda János pálinkája, a szocializmus és a kapitalizmus, a kövesút és az időjárás, minden, de minden rossz... Megjavíthatatlan tagadó szellem, megrögzött destruktív lény, akinek jó áll a feje alja, meghaladta életének, ötvenedik esztendejét, se családja, se unokája, és ha a reuma se kínozná, talán ő volna a világ legboldogabb embere... A reuma, a reuma! Ezzel lehet magyarázni Mihál megöntudatosodását. Még tavaly is egyedül aratott. Legényesen vágta a rendet, Rozál, a felesége, alig győzte utána felszedni a marokot... Hanem a harmadik rend derekán egyszer megállt Mihál, felegyenesedett, rátámaszkodott a kaszanyélre, s kiszáradt torokkal, krákogva hátraszólt feleségének: Úgy érzem, Rozál, megöregedtem... Állítólag ez volt a megöntudatosodás első jele. Az idén már a csumaszedés előtt beállított a szövetkezetbe, ahol megkapta a *Traktor szolgál-*

tatások árjegyzéke privát szektoron felirató papírokat, amit egy álló héten át silabizált, majd újra megjelent a szövetkezetben, és szerződést kötött az aratásra. De csak azért, hogy megbizonyosodjon a gép használhatóságáról! Mert kaszálni, rendet vágni tőle jobban senki sem tud... Még a gép sem! Bizony, bizony...

Ha igaznak lehet tekintetni azt a régi mondást, amit valamikor a szólamirodalom korszakában olvastam, hogy ilyenkor tavasszal olyan a határ, mint a kitárt könyv, akkor ebből a könyvből, Keresztsarok kitárt könyvéből sok mindent ki lehet olvasni. De más volt ideírva harminchatban, és megint más negyvenhatban. Mert ez élő könyv. Szövege, tartalma mindig változik, módosul, időszertűsödik. Nemcsak a birtokviszonyok változtak meg, mezsgyék tűntek el, hanem fokozatosan változott a termelés struktúrája is. És még nagyon sok minden megváltozott. Például az emberek gondolkodása. Harminchatban a megboldogult Remete Mata Gábor részesei előtt kijelentette, hogy „pocsék ára van a búzáknak, jó lenne, ha néhány évig nem teremne a föld”. A részesek nem szóltak ellene. Nemcsak azért, mert Remete Mata Gábor volt a kenyéradó gazdájuk, de lényegében nem is tudták felmérni a mondás valódi értelmét és jelentőségét. Pedig figyelemmel kísérték a piacon uralkodó állapotokat. Számon tartották, hogy mikor olcsóbb és mikor drágább a disznó, mennyibe kerül a búza, kukorica vagy a tojás, s a maguk módján alkalmazkodtak is a helyzethez. De közgazdasági érdeklődésük csak a saját szükségleteik és lehetőségeik határáig terjedt. Előre nemigen számoltak, nem terveztek. Részint azért, mert nem nagyon volt mire tervezni, részint pedig azért, „úgyis a jóistentől függ, hogy terem-e elég búza”. Természetesen a fentieket nem lehet Keresztsarok egész lakosságára vonatkoztatni, mert a négyholdas kisparaszt is más törvények szerint élt, más szemzőből számolt, más-ként gondolkozott, mint a félholdas napzámos. Amit viszont a paraszti agyafúrtságról tudunk, az többé-kevésbé a biztosabb talajon álló középparasztra vonatkozik. De az olyan jól ismert szólásmondások, hogy például „ha a parasztot olykor megkopasztják, holnap újra megtollasodik”, nem a faluban, hanem valahol a hivatalokban, boltokban kerültek forgalomba. Mindenesetre, ha valaki harminchatban

akart volna egyet-mást elolvasni a határ kitárt könyvében, akkor erre vonatkozólag talált volna pontosabb, szavahihetőbb tényeket is, csakhogy harminchatban nem olvastak ilyesmit az emberek. Most is inkább kényszerűségből csinálják, mint pusztá kedvtelésből. Az egész közvélemény figyelme a mezőgazdaságra összpontosul. Alig van nap, hogy ne olvashatnánk valamit az újságokban, például a búzáról. A búza a bácskai föld első számú terménye. Gyakran találkozni olyan fogalmakkal is, mint például „búzacsata”, „az ország kenyere”, „stratégiai kultúra” stb., stb. Ezzel szemben Keresztsarok határában (no, nem az egész határban, hanem ama bizonyos 6 200 hold magánkézben levő földön) azt lehet megállapítani, hogy a búza vetésterülete évről évre fokozatosan csökken. Minden tavasszal kevesebb a zöldellő parcella, több a szántás, a felszántatlan föld, több a tavaszi kultúra. Az emberek ugyanis megtanultak gondolkodni és számolni. Ha most betérünk Varjú János portájára (akit annak idején bíráltak a konferencián, mert szidta az agroriminumot), és megkérdezzük tőle, hogy hajlandó-e egy hold bérbe fogott földön (említettük már, hogy a 6 200 holdból több mint 1 500 holdat bérlők művelnek) búzát termelni, arra ő gondolkodás nélkül, határozottan kijelenti, hogy nem. Még akkor sem, ha mindjárt búzacsata van. Varjú János „politikai búzát” nem termel. De ha az ország kenyérét is megemlítettük előtte, és a nagyobb hatás kedvéért megpendítjük a külkereskedelmi mérleg kérdését, akkor Varjú János kissé elgondolkozik, és azt mondja, hogy jól van, ha már az országnak köll a búza, meg hogy búzacsata van, akkor fizessék meg az árát...

Varjú János nem akar az országgal ellenkezni. Egyáltalán. A szocializmus-sal is ki van békülve. Teljesen lojális állampolgár. Az agroriminumot sem ok nélkül szidta. Mindennek megvan a maga oka — ez a szavajárása. És mint lojális állampolgárhoz illik, akit első-sorban, az okok készletnek szólásra, előveszi az iskolás fiától örökölt nyúl-farknyi ceruzát, kölcsönkér néhány noteszlapot az újságírótól, és azt mondja: „Nohát, ide hallgasson! A legjobb esetben is, de a legjobb esetben, én azon az egy hold bérelt földön elérhetem a tizenegy, tizenkét métermázsás termést. De vegyünk tízet, hogy ne csatlakozunk a végén, mert megtörtént már,

hogy nyolc métermázsát se csépeltek az árendás földekről. Tíz métermázsza búza értéke tavalyi árba számítva 35 000 dinár, az idejébe árba számítva pedig 40 000 dinár. Aztán itt van még a szalma, nekem az is megér 10 000 dinárt, köll az istállótrágya is, avval teritem a saját földjeimet. Ez összevissza 50 000 dinár. Bevétel. Most számoljuk a kiadásokat: először az árenda, némely földeket öt mázsa búzáért ki lehet fogni. A messzi földeket. A közel földek drágábbak. Szóval az árenda 20 000 dinár. Szántás? Ezért nem fizetek. Saját igámmal szántok. De akkor is figyelembe köll venni a költséget. A földműves szövetkezet tizenegy colig 3 600 dinárért szánt. Hát ennyit az én fogatom is megérdemel! Nem igaz? A vetőmag. Én 125 kilót szoktam elszórni egy holdba. Az 5 000 dinár. A vetés utáni boronálás meg a tavaszi boronálás a földműves szövetkezet szerint belekerül ezer dinárba. Az aratást, cséplést többféleképpen lehet számolni. A szövetkezet nem engedi a kombájt az ilyen messzi földekre. Az aratógépek is jobban kedvelik a közelebbi meg a nagyobb darab földeket. Ezért hát lea-ratunk magunk. Én, az asszony, a nagyobbik gyerek meg a lány. Négy munkaképes családtag van itt, kérem! Egy hold búzán, számításom szerint, a csumaszedéstől a cséplésig, beleértve az aratást is, körülbelül kilenc napot kell dolgozni. Ezért kilenc napszám jár. Embernapszám. Ha csak 600 dinárba is számoljuk a napszámot — én annyit másnak nem dolgozok, az biztos —, akkor is föl köll számolni 5 400 dinár munkabért. De a hordás már igásmunkát kíván! Ezt meg a szövetkezet se csinálja meg 3 000 dináron alul. Akkor következnek a cséplőgép, a géprész, száznegyven, százharminc kiló búza, de legyen százhuszonöt, akkor is elmegy 5 000 dinár. Mindez summa summárum 43 000 dinár. A haszon, kérem szépen, hatszáz dináros embernapszám mellett is legfeljebb félholdnyi szalma. Hát, megbocsát, kedves újságíró úr, én ennyit nem reszkírozok. Ezt senki se kívánhatja tőlem. Már csak azért, sem, mert igazság szerint jövedelmi adót is kellene fizetni az árendás föld után... ha az ember a faluházán (népbizottsági kirendeltség) csinálja a haszonbérleti szerződést... No, jól van, megcsináljuk azt a szerződést magunk is. Elvégre írástudó emberek vagyunk. De ha véletlenül közbejön valami? Nézeteltérés, pör? Meg is büntethetnek adóéltitkolás

miatt. Ezért én, megmondom őszintén, nem nagyon szeretek feketén árendálni. Higgyc el, jobb a tisztá munka. Eleget konferenciáztak rullam az agrominimum miatt..."

Nem az én feladatomban eldönteni, hogy őszinte beszéd volt-e Varjú János nyilatkozata. De hogy a számtani művelet alatt homlokára kiültek a ráncok, az bizonyos. Bár a jelek azt mutatták, hogy nem először csinálta végig a műveletet. Nagy rutint sejtető biztonság-gal rakta egymás mellé a tételeket, és az összeadás is olyan gördülékenyen ment, mint a karikacsapás. Elpróbálta ő ezt a műveletet néhány-szor a télen, mikor nem volt más dolga. Utóvégre számolni kell az embernek, ha nem akar becsapódni... Az ám, de van itt még egy kérdés, ami izgatja az újságírói fantáziát. Ugyanis, ha már így áll a dolog, akkor hol terem az a kenyér, amit Varjú János ötöd-magával aratástól aratásig fogyaszt? Mert azt nehéz lenne elképzelni, hogy egyáltalán nem termel búzát. Termel bizony. Hogyne termelne... Hiszen a fejadagot be kell készíteni. Fejadag nélkül nincs egzisztencia. A fejadag a kisparaszti fogyasztógazdálkodás egyik alapvető feltétele. Csakhogy a fejadagot nem mostoha-földön termeli, hanem a sajátján. A saját föld leginkább abban különbözik a mostohától, hogy azt minden harmadik, negyedik esztendőben jól megterítik istállótrágyával, ennél fogva sokkal nagyobb termelőképessége van, mint a mostoha-földeknek. Az ilyen földnek érdemes egyebet is adni, mert visszaszolgálja. Más szóval, érdemes reszkírozni, vagy közkeletű gazdasági szóval élve — befektetni. Ezzel magyarázható a to-vábbiakban az is, hogy Varjú János a saját földjén sokkal haladóbb termelő, mint a mostoha-földön. Ha csak a saját földjén gazdálkodna, akkor nyilván az agrominimumot se szidta volna, hiszen annak a földnek ő törvény nélkül is megadta azt, amit kellett. Nem véletlen, hogy ebben az esetben a számolás is egész más eredménnyel zárul. Mert, ugye, a jó karban lévő saját földön, az édes földön elérhető a húsz, huszonöt métermázsás holdankénti hozam. (A biztonság kedvéért, maradjunk a húsz-nál.) A húsz métermázsás búza pedig testvérek között se negyvenezer dinárt ér, hanem nyolcvanezeret. Nyolcvanezerért pedig érdemes nagyobb befektetéseket eszközölni. Miben nyilvánulnak is meg ezek a nagyobb befektetések? Elő-ször is, a jó karban lévő föld elbírja a

mélyebb szántást. Nem is kerül sokkal többre. Tizenennyeg colig 4 100 dinárért szánt a szövetezetet. A vetés, boronálás 1 000 dinár. A vetőmagnál valamivel több a kiadás. A saját földbe érdemes ötvenkét dináros magas hozamú magot szórni. Ennek az ára csávázással együtt 7 800 dinár. Akkor megereszt az ember 250 kiló szuperfoszfátot, 100 kiló kálisót, 100 kiló kalkamont, ami szintén belekerül valami 9 000 dinárba, azután az aratás 5 400 dinár, cséplés 12 000 dinár (három métermázsza géprész), az adó 8 000 dinár, az istállótrágya egy évre eső értéke 4 000 dinár, ez összesen 51 300 dinár! Ugyanakkor a termés értéke, szalma nélkül, 80 000 dinár. A haszon 28 700 dinár. És ha a hozam meghaladja a húsz métermázszt, akkor a jövedelem még nagyobb. „Hát ki az a bolond — mondja Varjú János —, aki rossz földön termett drága kenyeret akar enni, mikor jó földön termett olcsó kenyeret is ehét!”

Igen ám, csakhoggy Varjú János érdeke megint összeütöközésbe került az ország, illetve a társadalom érdekével. Az ország, illetve a társadalom szempontjából másodrendű kérdés az, hogy a Varjú János által termelt és fogyasztott kenyérnek mekkora az önköltségi ára. Sokkal fontosabb, hogy Varjú János mennyi búzát visz a piacra. Hát ebben a tekintetben megint csak fejszoválás következhet, mert Varjú János ugyan lojális állampolgár, de nem sok búzát visz a piacra. Azt mondja: „Meghagynom jó bőven a fejadagot, ötünkre testvérek között szükséges tizenöt métermázsza, a többit pedig elviszi a gép, köll vetőmagnak, meg aztán ki tudja, mi lesz jövőre...” A piaci feleslegnek nevezett búzamennyiség nem Varjú János és a Varjú Jánosok földjén terem Keresztsarkon, hanem odaát az Összetartás Termelő Szövetezetet háromezer holdas birtokán, ahol az átlagos holdankénti hozam eléri a huszonöt métermázszt, de a holdankénti befektetés sem annyi, mint Varjú János esetében, hanem sokkal több, beleszámítva a társadalmi járulékokat, igazgatási költségeket, és azt, hogy az Összetartás szövetezetet minden hold földje 210 000 dinár értékű munka- és erőgéppel, korszerű mezőgazdasági felszereléssel van megterhelve, aminek részleteit és kamatait szintén törleszteni kell! Ezért Varjú János búzáját nemigen lehet összehasonlítni az Összetartás búzájával, bár öszintén szólva mindketten tanulhatnának egymástól: Varjú János táv-

lati tervezést és nagyvonalúságot, az Összetartás pedig gazdaságosságot és alaposágot.

Varjú Jánosnál a számolás nem öncélú dolog. Kiszámította, hogy azzal, amije van, hogy lehet legjobban és legeredményesebben beilleszkedni a mostani gazdasági rendszerbe. Ennek alapján termel és gazdálkodik. Van négy hold saját földje, ehhez árendál még négy holdat. A saját földjén termel egy hold búzát, másfél hold cukorrépát, fél hold herét zöldtakarmánynak, egy holdba pedig burgonya és egyéb konyhakerti vetemények kerülnek, mert az ilyesminek „nem a törvény mondja meg az árát”. A bérlet földön terem azután a kukorica, amiből jut abrak a lónak, tehénnek, továbbá meghízik belőle néhány disznó saját szükségletre és eladásra. Ha jobban meg akarjuk érteni helyzetét, figyelembe kell vennünk a következőket is: négy munkaképes családtagot kell foglalkoztatnia, és lehetőleg olyasmit termelni, „amivel sok dolog van”, és aminek „nem a törvény mondja meg az árát”. Hogy miért? Erre az országos statisztika válaszol legszavahihetőbben. Az utóbbi három esztendő alatt nyolcvanöt százalékban azoknak a mezőgazdasági terményeknek emelkedett az ára, amelyeket nem a korszerűen gazdálkodó mezőgazdasági szervezetek, hanem az egyéni termelő vitt a piacra. Ezt a látszólag szűkszavú százalékszámot Varjú János, a maga módján, így magyarázza: „Nem a búzán, kukoricán, tehénen, lovon és a hízókön keressük mink a pénzt, kérem. Ebből csak élünk. A pénzt a csirke, a hízókacsa, a tojás, a krumpli, a zöldbab, a zöldborsó, az uborka meg a többi mi-egymások hozzák...” Egyszóval az hozza a pénzt, aminek adásvételénél lehet alkudozni, és aminek az ára leginkább attól függ, hogy mennyire szervezett vagy mennyire szervezetlen lakosságunk ellátása. Ha az ellátás szervezetlen és hiányos, az jól jön Varjú Jánosnak, mert a városi nép többet fizet a tyukért, kacsaért, krumplióért, paradicsomért, amit ő hentete egyszer vagy kétszer rendszerint beszállít a közeli, mintegy tíz kilométerre levő nagyközségbe, vagy a távolabbi, mintegy huszonöt kilométerre levő városba. Varjú János életszínvonalra aránylag magas, és emelkedőben van. A termés korszerűsítésére és bővítésére nem fordít pénzt. Ezt az áldozatot lelkiismeret-furdalás nélkül rábizza a társadalomra. Az utóbbi két év alatt rádióká-

születet, konyhabútort, varrógépet vásárolt, most viszont a ruhafélék iránt érdeklődik legjobban, mert ma holnap két legényfia lesz, és eladósorba cseperedett lánya van. Van-e okunk irigyelni tőle a jómódot? Részben van, mert a munkásság vásárlóképeségének növelésére szánt dinárok gurulnak ide, de csak az vethet követ Varjú Jánosra, aki hajlandó lemondani a vasárnapi tyúk-húslevesről...

Tavasza van, és olyan a határ, mint a kitárt könyv. Olvassunk benne. Érdekes és igaz könyv. Minden betűjét az élet írta. Gyorsan váltakoznak a fejezetek, mint a tovaszáguldó gépkocsi ablakából a mezsgyék, és minden fejezetből más szín, más élelemszemlélet és más igazság árad. Időzzünk azonban még néhány percet a Varjú János sorsával foglalkozó oldalaknál. Sok mindent mondtak és írtak erről a parasztípusról. Spekuláns, sunyi, számító, ravasz. Ebből is, abból is van benne egy adag. Jó és rossz tulajdonságok szövetkeztek benne. Ez is igaz. De ha minden rossz-ságát, minden ravaszságát az erkölcs (mondjuk ki: a szocialista erkölcs) mérlegére tesszük, akkor az ő ügye korántsem bizonyul olyan súlyosnak, mint ama kupecszellemű kereskedőé, aki már eleve így gondolkodik, így számol és így cselekszik: „Nem vagyok bolond száz vagon almát hozni a városba, és kilóját eladni harminc dinárért, mikor hozhatok harminc vagon almát is, és eladom kilóját száz dinárért — sokkal kevesebb lesz a kezelési és szállítási költség, és több a haszon”. Ehhez mérten Varjú János előtt kalapot kell emelni. Egyelőre nem róhatjuk fel bűnét, amiért a város ellátásából hiányzó árut visz piacra és azt olyan magas áron adja el, amilyen magasra a város ellátására hivatott, rendszerint kiváltságos helyzetben levő kereskedelmi vállalat felverte árat. Varjú János minden valószínűség szerint azért lett ilyen, és azért lesz ilyen a jövőben is, mert gazdasági és árucere-rendszerünkben ilyen fogyatékoságok vannak...

Keresztsarok földműveseit a felszabadulás után iskolai kényszerrel tanították meg számolni. Nem is egyformán számolnak. Sőt akad olyan is, aki még mindig nem tanult meg számolni, mint például Rozsdás Mátyas a hatodik dűlőből, akinek még a második földreform is hagyott akkora vankost a feje alatt, hogy nyugodtan álmodhatja régi álmát, legfeljebb akkor erőlteti meg az esztét, ha az Összetartás szövetkezet vesztésé-

geiről hall, és megint másképp számol Pogány Asztalos János, Rozsdás Mátyas veje, aki negyven-ötven sertést hizlal évente, dohányt termel, és idegen munkaerőt foglalkoztat: úgy gazdálkodik, mint a forgatóke hiányát nem ismerő vállalat, nagyvonalúan és könynyedén, míg a kisebb gondja is nagyobb annál, hogy napszámossai sorsával törődjön. Pogány Asztalost már nem is lehet a földművesek kategóriájába sorolni, hiszen saját fizikai munkája lassan megszűnik éltető eleme lenni, és érvényesülése mint társadalmi jelenség, egyre veszélyesebbé válik. A veszély annál nagyobb, mert a társadalmi-politikai szervezetek nem tulajdonítanak komolyabb jelentőséget neki, hiszen érti az idők szavát, megtanult néhány frázist, és szorgalmasan pufogtatja őket a megbeszéléseken, összejöveteleken, konferenciákon. Másképp számolnak és gondolkodnak Pogány Asztalos napszámossai is, akiknek a falu eddig képtelen volt más biztosabb munkaalkalmat adni. Jobbadán fiatalok, tizenhat-tizenhét éves lányok, legények ezek, a szövetkezeti idénymunkások családfagjai, akik most állnak az élet küszöbén, és idősebb emberek, akik annyira bele szoktak a régi napszámosséletbe, hogy ha kényszerítenék őket, akkor sem tudnának más életet élni. Pogány Asztalos földjén Keresztsarok társadalmának két véglete találkozott, és mindkét véglete a maga nemében gondot okoz, és megoldásra váró kérdést alkot, amit előbb vagy utóbb, de egyszer napirendre kell tűzni. A két véglét között találjuk Varjú Jánost, Bicegő Nagy Mihályt és a többieket, akik az arányok tekintetében egyformák, de lényegében nagyon különböznek egymástól. Bicegő Nagy Mihály gazdaságilag lassan passzivizálódik, néhány év múlva egy dicsekvő, nagy hangú öregember lesz belőle, akit senki se vesz komolyan, Varjú Jánost viszont a ritkán használt járdá téglái között burjánzó fűhöz lehet hasonlítani. Kihasználja a társadalmi gépezetében mutatkozó fogyatékoságokat, nagy körültekintéssel és nem kis agyafúrtsággal érvényesíti tovább a klasszikus paraszti életformát, bizonygatja a kisparaszti fogyasztó gazdálkodás egy újabb, módosított változatának létjogosultságát. Varjú János ezekre egyelőre minden különösebb zökkenő nélkül halad tovább a társadalom útján, és nagy baj az, hogy nemcsak a saját, hanem a gyerekei sorsát kérielhetetlenül oda kötötte a mostani

gazdálkodás szekeréhez. Ebben a tekintetben nyilvánul meg az életforma maradisága, mert a gazdasági rendszerekben mutatkozó fogyatékoságokra, ellentmondásokra és a subjektív hibákra még nem lehet jövőt építeni.

Az Összetartás Termelő Szövetkezetben korszerű gazdálkodás folyik. Korszerű gazdálkodás háromezer katasztrális holdon. E tekintélyes földterület szerves része Keresztsarok kataszteri községnek. A mezőgazdasági szervezet tehát máris fele akkora földön gazdálkodik, mint a magántermelő. Vagyis Keresztsarok határának egyharmad része a társadalmi szektorhoz tartozik. A társadalmi szektorban, minden hold földre 210 000 dinár értékű alapeszköz van táblázva. Ez lehetővé teszi az áru-termelést. A szövetkezet megművelhető földterületének hatvan százalékán búzát termel. Magas hozamú olasz búzafajtákat. Elsősorban San Pastorrét. Természetesen korszerű módon, kifizetődően. A földterület másik részén árpát, őszi zöldtakarmányt, tavaszi zöldtakarmányt, kukoricát és csekély mennyiségben napraforgót termelnek. A takarmányt megessi a jószág, a jószág pedig megcsinálja azt a pár millió dináros veszteséget, ami nagyon nem tetszik Rozsdás Mátyásnak, és nagyon nem tetszik Komáromi Balázsának, a termelő szövetkezet igazgatójának — nem tévesztendő össze a földműves szövetkezettel —, és még kevésbé tetszik Dulics Sándor tehenésznek, akit már egy jó másfél esztendeje mindig a minimális személyi jövedelemmel ijesztgetnek. Kétszáznyolcvan név szerepel a szövetkezet fizetési listáján. Az igazgatósági épület körül új lakóházak. Villanyvilágítás. A házak előtt keskeny téglajárda. Egészségház. (A falusiak is ide járnak. Nincs messze a központtól. Mindössze három kilométer.) Itt más a levegő, mint a faluban. Mások az irodák az igazgatósági épületben. Más a hangulat. Mintha egy másik országban, vagy legalábbis egy másik köztársaságban volnál. Pedig a föld Keresztsarok határából szakadt ki. Mégis, mintha száz vagy kétszáz kilométerre esne a mohás fedelű, rogyadozó haranglábtól. Iskola nincs a tanyán. A gyerekek bejárnak a faluba. Télen traktor viszi őket pótkocsin. Most foglaltak a traktorok. A gyerekek csoportokban haladnak a kövesút menti ösvényen az iskola felé. Süt a nap. Párásan gőzölög a föld. Zöldül a fű az árokparton. A gyerekek kiabálnak, jobbra-balra fut-

kosnak. Nagyon tetszik nekik a tavasz. A lakótelep környéke rendezett. Több rádióantenna látható. Odébb a lakóházak mögött van a gépállomás. Olaj- és benzinszag. Sok a használatlan gép. Némelyik rozsdásodik. Az önműködő sertészetők. Két lövőtatású aratógép (szinte újan kerültek a dögtemetőbe, mert mire megérkeztek, a szövetkezet teljesen likvidálta a lövőállományt), továbbá néhány munkagép, traktorvontatású eke, szecszkavágó, fogasborona. Ezeknek az értéke is, amennyiben nem amortizálódtak, a földet nyomja, a termelést. Vettek felesleges gépet is. Hirtelen, szinte máról holnapra kellett itt modern mezőgazdaságot csinálni. Hirtelen, szinte máról holnapra kellett lerakni a korszerű mezőgazdasági termelés alapjait. Megvették a korszerű gépeket, később szakemberek jöttek, de azok az emberek, akik használatba vették a korszerű dolgokat, „nem sok iskolát jártak ki”, a háború előtt jobbadán cselédek voltak és napszámosok, a felszabadulás után pedig kocsisok, jósággonдозók lettek. Azt csinálták, amit csinálni kellett. A termelőeszközök színvonala és a termelőeszközök kezelő emberek értelmi színvonala közötti aránytalanság a nagy befektetések korszakának kezdetén sok bajt okozott.

Milyen gépet látott azelőtt az itteni napszámos? A megboldogult Remete Mata Gábornak a cséplőgép mellett csak egy öreg járgánya volt, amit szecszkavágásra használt. Errefelé nem voltak sztrájkok és nagy bérmozgalmak, mint az ezerholdas uradalmak, a régi bácskai kastélyok tájékán, ahol a földesúr inkább gépet vásárolt, mint hogy eleget tett volna a mezőgazdasági munkások béremelési követelésének. Ez nyugodt, lomha paraszti világ volt. A munkásnak is rendszerint volt egy vagy két hold saját földje, s így az osztályellentéték sohasem éleződtek ki annyira, mint a kastélyok árnyékában. Nem csoda, hogy a szövetkezet dolgozói közül sokan, főleg a fiatalabbak az első időben csodákat láttak a gépekben, istenítették a traktort, mintha az magában a megvalósult szocializmus lett volna. Akkortájt a lakótelepnek még nem volt villánya. Egy tavaszi este a fiatalok táncmulatságot rendeztek. A világítás kérdésért oly módon oldották meg, hogy üzembe helyezték a szövetkezet minden traktorát, körbeállították a gépeket az egészségház előtt, és azok reflektorfényénél táncoltak hajnalig. Ki törődött azzal, hogy ez túl drága

világítás volt! Az igazgató ugyan csóválta a fejt másnap, de nem tett semmiféle intézkedést, mert a táncmulatságot az ifjúsági szervezet rendezte. Később egy-két traktor a könnyelműség áldozata lett. Sőt nemsokára egy traktoristát is eltemettek, aki ittas állapotban nekihajtott az eperfának, s össze-törte magát és a gépet is. Az emberek kezdtek kijózanodni a gépimádatból. Módosították a javadalmazás rendszerét. A kereset attól is függött, ki hogyan óvja a gépet... De nemcsak a korszerű gépek jellemzik ezt a külön világot, hanem a korszerű termelés-szervezés is. A télen létrehozták a gazdasági egységeket. Az egész szövetkezet hét gazdasági egységre oszlik. Kettő gabona-termeléssel foglalkozik, egy sertéshizlalással, továbbá külön gazdasági egységet képeznek a tehenészek, a tejfeldolgozó üzem (ez az első és egyetlen feldolgozó üzem Keresztsarkon) alkalmazottjai, az erőtakarmány-keverő munkásai és az igazgatóság. Minden gazdasági egységnek külön szabályzata van a megvalósított tiszta jövedelem felosztásáról. Ezek szerint a gabonatermelésben minden megvalósított száz dinár tiszta jövedelemből húsz dinár a vállalati alapokba kerül, nyolcvan dinárt pedig elosztanak személyi jövedelem címén. A sertéshizlalók már csak hat dinárt tesznek az alapokba és kilencvennyelvet osztanak fel személyi jövedelemre, a tehenészek, tejfeldolgozók és az erőtakarmány készítőik pedig az egész tiszta jövedelmet feloszthatják, amennyiben egyáltalán elérnek tiszta jövedelmet. Ebből látszik, hogy a most érvényben lévő határozatok alapján hol veszt és hol keres a vállalat. A korszerű termelés-szervezés sémáját a végtelenségig lehetne részletezni, de ez már az analitikusok dolga. Nekik kell választ adniok arra a kérdésre is, hogy kellő nyilvántartás híján egyáltalán eredményesen működhetnek-e ezek a gazdasági egységek.

Dulics Sándor tehenészeknek egyelőre csak annyi mondanivalója van az egészhez, hogy „meglássuk, miképp válik be”. Ha jó lesz, megtartjuk, ha rossz lesz, másképp csináljuk. Az ilyen egyszerű szavakban kell keresni az öngazgatás rendszerének szellemét, ami fokozatosan formálja, alakítja az itteni emberek életszemléletét. Dulics Sándor soha nem választott ilyen magabiztosan és könnyedén az életet és egzisztenciáját érintő kérdésekre. Hosszú időn át kommciónció volt a bére. A kommciónció soha-

sem tőle függött, hanem a gazdától. Legfeljebb alkudozhatott. Most viszont a jövedelem elosztásának egész rendszerén változtathat, ha mások is egy véleményen vannak vele. Innen ered a Dulics Sándor szavaiból kicsengő önértzetesség és biztosságérzet, ami egyáltalán nem volt a régi bácskai cselédek sajátsága... De tulajdonképpen ki ez a Dulics Sándor? Közvetlenül a háború után került Keresztsarokra, egy közép-bácskai nábob felosztott háromszáz holdas birtokáról mint munkanélküli ökrösbéres. Rövid ideig Remete Mata Gábornál szolgált. Az idő tájt két termelő szövetkezet alakult a faluban. Az egyik a tizenhat új agrár-tulajdonos egyesülése révén létrejött Összetartás Komáromi Balázs mostani igazgató elnökségével, a másik pedig az úgynevezett kulák szövetkezet, amely Pogány Asztalos János elnökségével működött Szabadság néven. A Szabadság szövetkezet állandóan munkaerőhiányban szenvedett, mert a betagosult gazdák a tulajdon földjükön se szerettek dolgozni. Ebből sok baj származott. Hol a kukorica maradt kapálatlan, hol a lekaszált széna ázott meg, vagy a jószág maradt éhen, szomjan. No, akkor elhatározták, hogy bevesznek öt földnélkülit is, hogy legyen, aki dolgozik. Az öt között volt Dulics Sándor két legényfiával, akik mindketten itt dolgoznak az Összetartás szövetkezetben, az egyik mint szakképzett kovács, a másik pedig traktorvezető. El is dolgoztattak ők hárman szép csendesen a Szabadság szövetkezetben, nem nagyon törték magukat, de hát a többi sem igyekezett. Kapáláskor minden fordulóban hosszú pihenőt tartottak, meghányták-vetették a világ sorát, aztán lassan kényelmesen tovább indultak, de nem sok köszönet volt a munkában. Volt olyan nap, hogy egy ember csak hat sor — egy dűlő hosszú — kukoricát kapált meg, ami körülbelül harmadrésze annak, amennyit ugyanezek az emberek a háború előtt napszámosaikkal megkapáltattak. „Soha nem volt olyan jó dologom — meséli Dulics Sándor — úgy éltünk mi, kérem, a Szabadság szövetkezetben, mint a hal a vízben.” S talán a nyugdíjig is eldolgogattott volna a volt nagygazdák között, ha nem következik ama bizonyos 1953-as esztendő, a régi típusú termelő szövetkezetek átszervezésének ideje. A hír nagyon gyorsan kiért a tanyavilágba. A Szabadság szövetkezet tagjai jóformán még a rendkívüli közgyűlést sem várták meg: éjszaka folyamán kiválogatták saját lovali-

kat, kocsijukat, felrakták behozott szer-
számaikat, és úgy szétrebbentek, mintha
soha együtt sem lettek volna. Dulics
Sándor pedig ott maradt egyedül mun-
ka és szövetkezet nélkül. Rozsdás Má-
tyás ugyan felszólította, hogy testvér,
ha akarsz, elgyűhetsz hozzám béresnek,
fölfogadlak, ha jó viseled magad. Gon-
dolkozott is, hogy elmenjen-e. De mire
meggondolta volna magát, megjelent a
második földreformról szóló törvény, és
Rozsdás Mátyás visszavonta ajánlatát.
Az Összetartás szövetkezet 1953-ig szé-
pen fejlődött. Majd háromszáz család
tartozott hozzá, túlélte az 1953-as át-
szervezést is, de azért onnan is kilé-
pett száztíz család. Dulics Sándor mind-
járt ajánlkozott, vegyék föl őt is két
fiával, de hát az Összetartásban a föld-
területhez mérten túl sokan voltak. Ha-
nem a második földreform végrehajtá-
sa után, mikor az általános népi tulaj-
donba került földeket mind az Össze-
tartáshoz csatolták, akkor üzentek Du-
licsnek, hogy hát gyere, testvér, most
már lesz munka. Attól kezdve lehet az
Összetartás szövetkezetet korszerű me-
zőgazdasági szervezetnek nevezni, és
onnan kezdve alakult és fejlődött ez a
külön világ, ami manapság már annyira
elűt a falutól, mintha sohasem tarto-
zott volna oda.

Azok a falusiak, akik időközben ki-
költöztek a szövetkezetbe, nem sok kap-
csolatot tartanak a régi településsel,
hiszen van itt bolt, büfé, ahol ezt-azt
meg lehet inni, el lehet beszélgetni, meg
aztán kultúrterem is van, színpaddal,
ami a faluban nincs, nem beszélve a
sportpályáról meg az egészségházzól,
amiről a keresztcsarkiak egyelőre nem is
álmodhatnak. A birtok annyira önálló
életet él, mintha semmi köze sem lett
volna a faluhoz. Persze itt is történnek
érdekes dolgok, sok mindent lehet hal-
lani és feljegyezni, főleg ünnepnapokon,
mikor ráérnek az emberek. A kultúrte-
rem melletti ivóban terített asztalok
vannak, s ellentétben Bańda János
kocsmájával, a szeszitalok mellett itt
gyümölcsszörpöket és feketekávé-t is le-
het kapni.

Érdekes történetet hallottam a tehe-
nek mesterséges megtermékenyítéséről,
amivel az Összetartás jószággondozói
sehogy sincsennek kibékülve. Sok ügy-
gyel-bajjal jár ez a megtermékenyítés.
A magot odabent tartják a városban,
mindig úgy kell betelefonálni az állat-
egészségügyi állomásra, hogy siessetek,
mert szükség van rátok. A tehén meg,

ugye, mint afféle tehén, néha megbok-
rosodik, és az isten világáért se akar-
ja az igazságot. Más baja is volt. Két
évvel ezelőtt bevezették a termékegy-
ség szerinti javadalmasz rendszerét. A
gulyások keresete nemcsak a tejhozam-
tól, hanem a szaporulatól is függött. A
mesterséges megtermékenyítés a gy-
kori késések miatt rosszul sikerült.
Majd negyven százalékkal csökkent a
szaporulat. Egy napon összedugták fe-
jüket a gulyások, és megállapították,
hogy nem jó van. Csökken a kereset.
Kevesebb a borjú. Törték a fejüket, mit
kellene tenni. Végül a hizalásra fogott
borjúk közül kiválasztottak egy jól fej-
lett fiatal bikát, elkülönítették, ajná-
roztatták, aztán mikor eljött az ideje,
alkalmasint fel is használták. Senkinek
sem tűnt fel a dolog. A bika a gulyások
titka maradt. Elmúlt egy év, a sza-
porulat feljavult, a keresettel nem volt
semmi baj. Hanem odabent a községben
vitatkozni kezdtek a mesterséges meg-
termékenyítés kérdéséről általában. A
mezőgazdasági szervezetek szinte kivé-
tel nélkül az állategészségügyi állomás
munkáját kifogásolták. Csak az Össze-
tartás szövetkezet képviselői hallgattak.
De éppen ez a nagy meglepődöttség
lett a gulyások veszte. Felvetődött a
kérdés: hogy van az, hogy mindenhol
csökken a szaporulat, csak az Össze-
tartásban nem? A többi felesleges el-
mondani. Kijött egy bizottság, és felfe-
dezte a bikát. Mert a borjak se ponton-
osan olyanok lettek, mint amilyeneknek
lenniük kellett volna... Van ennek
már egy esztenedeje. Most nevetnek raj-
ta. De akkor majdnem fegyelmi lett be-
lőle...

Három kilométer a szövetkezettől a
faluig, nem hosszú út. Öreg eperfák a-
latt vezet az ösvény. Ezeknek egyikére
akasztotta fel magát az öreg Mályvás
Balázs... Nem akart szegényháza
menni. Egy ember, aki mindig más ke-
ze-lába, örök életében szolga volt,
nem akart szegényháza menni! Inkább
kiválasztott magának egy eperfát, mint
hogy eltúrta volna, hogy mások ren-
delkezzenek vele. Olyan valóságos
furcsa eset, és mégis megdöbbentő. Sze-
gény öreg... Mennyi sok változást kel-
lett átélnie! Szeme előtt törték fel a
járást, változtatták termővé a szamár-
tűskös birkaléglőt, építették a tanya-
kat és a falut, aztán ismeretlenebbnél
ismeretlenebb masinák tolakodtak a ha-
tárba, katonák meneteltek és tankok
dübörögtek a kövesúton, a szeme előtt
fosztották meg hatalmától és földjétől

kenyéradó gazdáját, Remete Mata Gábort, látta a cselédek hurcolkodását, a szabadkéményes cselédlakások lerombolását, és nem értett semmit. Semmit sem értett. Talán ha gyerekei lettek volna vagy hozzátartozói... A Köves utca végén a temető. Rendetlen sövénykerítés. Földbesüllyedt kereszték. Erdékes, milyen kevés ebben a temetőben a kőkereszt... Alig van egy-kettő. A többi mind igénytelen és jelentéktelen és mélyen a földbe süllyedt fatákolmány.

Ez mutatja, ez bizonyítja leghitelesebben, hogy milyen szegény és magárahagyott falucska volt Keresztsarok. És e földhözragadt, jelentéktelen és magárahagyott falucskában most megindult az eleven, úde vérkeringés, és akármilyen lassan, mégis foszladoznak a régi szokások, kevesebb a régi baj és a tava-szok mindig több örömet hoznak. Elfelejtik Mályvás Balázst is. Hiszen már Remete Mata Gábort sem emlegetik annyira, mint a télen.

A szerző Feketebetyűs ünnep című szociográfiái jellegű munkájának harmadik része. A befejező részt — a Nyár címűt — következő számaink egyikében közöljük.